

АНОТАЦІЯ

Виспінська Н. М. Формування у майбутніх фахівців музичного мистецтва професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі педагогіки за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що у ньому вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні з урахуванням впливу музикальних здібностей на вивчення іноземної мови, що спрямована на підготовку до сприймання й розуміння фахових лексичних одиниць у професійних комунікативних ситуаціях та їх використання у власних висловлюваннях, передбачає чотири етапи формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні (ознайомлення, семантизації, тренування та етап оцінювання й узагальнення), які реалізуються в процесі аудиторної роботи; використання підсистеми вправ, що містить чотири групи вправ, кожна з яких забезпечує реалізацію цілей відповідного етапу; уточнено психологічні та лінгвістичні особливості, принципи формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва; удосконалено критерії відбору навчального матеріалу для формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва; подальшого розвитку набуло дослідження проблеми оцінювання рівня сформованості професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні.

Практичне значення роботи полягає у: відборі та організації професійно орієнтованих матеріалів для аудіювання з метою формування та вдосконалення професійно орієнтованої лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва, відборі лексичного мінімуму, розробці посібника

з відповідними комплексами вправ, обґрунтуванні моделі організації навчання, а також укладанні методичних рекомендацій для викладачів англійської мови щодо ефективної організації навчального процесу на музичних спеціальностях.

На основі здійсненого у дослідженні аналізу науково-методичної літератури визначено, що формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні забезпечує коректне використання лексичних одиниць відповідно до комунікативної ситуації та сприяє підвищенню рівня мотивації студентів. Достатня сформованість умінь аудіювання, здатність майбутніх фахівців музичного мистецтва сегментувати потік мовлення та визначати межі слів забезпечують мимовільне запам'ятовування ключових лексичних одиниць. Вплив музикальних здібностей на формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні виявляється у високо розвиненому фонематичному слухові, наявності акустико-артикуляційних образів у свідомості майбутніх фахівців музичного мистецтва, здатності цільової групи розпізнавати в аудіюванні значення слів і синтагм з меншою кількістю труднощів (порівняно з іншими суб'єктами навчання), помічати звукові неоднорідності; відрізняти і відтворювати нечіткі фонематичні контрасти; вловлювати тональні зміни в мовленні; ідентифікувати та виокремлювати лексичні наголоси; визначати за допомогою інтонації мету висловлювання та ставлення мовця до теми мовлення; сегментувати безперервний потік мовлення на смислові частини; визначати межі слів.

На основі аналізу функціонування пізнавальних процесів (мислення, уяви, пам'яті, антиципації та осмислення) та індивідуально-психологічних особливостей цільової групи показано, що для формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва доречно використовувати фонограми та відеофонограми, що відтворюють або імітують умови професійної діяльності, залучати емоційні та асоціативні елементи, чергувати різні види роботи із використанням наочності, постійно відзначати успіхи та прогрес з метою уникнення стресових ситуацій і підтримання мотивації під час навчання.

З'ясовано лінгвістичні особливості лексики підмови «Музика», яка складається із загальноповжитаної лексики музичної галузі та професійної лексики: колоквіалізмів (складають 0,5 % від загальноповжитаної лексики музичної галузі); сленгу (складає 2% від загальноповжитаної лексики та 0,3% від термінологічної лексики); жаргонізмів (складають 0,4 % від загальноповжитаної музичної лексики); професіоналізмів (займають 3% в термінологічній музичній лексиці і функціонують в основному в професійному дискурсі). Крім того, лексика підмови «Музика» характеризується емоційністю, експресивністю, наявністю звуконаслідувань та запозичень з італійської, німецької та французької мов.

Зроблено висновок, що лексичні труднощі професійно орієнтованого аудіювання зумовлені: фонологічними класифікаціями, акцентами, типами вхідної інформації з невідомою/ незрозумілою структурою, фонологічними модифікаціями, невідомими лексичними одиницями, різною вимовою/ діалектами, малим термінологічним словниковим запасом, слабкою або недостатньо розвиненою пам'яттю, зацікавленістю в темі і меті аудіювання, набутими знаннями та досвідом, емоційним станом, швидким темпом мовлення, видами вхідної інформації, фізичними чинниками, довжиною і структурою повідомлення.

Встановлено, що для успішного запам'ятовування лексики студентам важливо використовувати мнемонічні, когнітивні, метакогнітивні та комунікативні стратегії, до яких належать побудова асоціацій, регулярне повторення засвоєних лексичних одиниць, смислове групування, застосування графічних організаторів, аналіз лексичних одиниць і текстів для аудіювання, практичне застосування вивченого, поєднання слів у словосполученнях, реченнях, текстах, визначення індивідуальних цілей (короткострокових та довгострокових), самостійне тренування, самооцінювання, розуміння та усунення власних недоліків, ведення записів у словниках, визначення значення лексичних одиниць відповідно до контексту, здогадування про тему та ідею фонограми/ відеофонограми за заголовком, ілюстраціями, ключовими словами, висловлювання власної думки.

Професійно орієнтовану лексичну компетентність в аудіюванні визначено як здатність розпізнавати, зіставляти, сполучувати, семантизувати та застосовувати необхідні професійно спрямовані лексичні одиниці, терміни, термінологічні сполучення та загальноживані лексичні одиниці в професійній іншомовній комунікативній діяльності відповідно до теми і мети висловлювання.

Одиницями відбору навчальних матеріалів визначено фонограму та відеофонограму. Обґрунтовано критерії відбору навчального матеріалу для формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва – автентичності, професійної спрямованості, відповідності програмним вимогам, інформативності та мотиваційної цінності, насиченості відібраними лексичними одиницями, можливості реалізації здогадки про значення невідомих лексичних одиниць, доступності та посильності, тривалості звучання, темпу мовлення, врахування фонетичних і акустичних особливостей повідомлення для аудіювання; фахових лексичних одиниць – тематичності, частотності, функціональності, зразковості, термінологічної значущості; пісенного матеріалу – насиченості лексичними одиницями підмови «Музика», доступності та посильності, жанрової різноманітності, мотиваційної цінності.

На основі аналізу науково-методичних джерел виокремлено чотири етапи формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва: ознайомлення (передбачає ознайомлення з новими лексичними одиницями, створення їх звукового та графічного образів, підготовку до сприймання лексичних одиниць в аудіюванні), семантизації (передбачає демонстрацію лексичних одиниць у контексті, усвідомлення їх особливостей, значення, розвиток контекстуальної здогадки у студентів), тренування (спрямований на автоматизацію дій майбутніх фахівців музичного мистецтва з новими лексичними одиницями на рівні слова, словосполучення, речення, надфразової єдності) та етап оцінювання й узагальнення (забезпечує глибину та точність розуміння лексичних одиниць, активізацію дій суб'єктів навчання з лексичними одиницями на рівні тексту), на

кожному з яких повинні бути реалізовані вправи, зумовлені метою кожного з етапів.

Згідно з визначеними етапами розроблено підсистему вправ для формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва, що складається з таких груп: 1) вправи, що готують до сприйняття лексичних одиниць в аудіюванні; 2) вправи, що передбачають семантизацію лексичних одиниць; 3) вправи на автоматизацію дій з новими лексичними одиницями на рівні слова, словосполучення, речення, надфразової єдності; 4) вправи, спрямовані на точність і глибину розуміння значень ЛО та правильності їх вживання. Кожна група вправ відповідає певному етапу.

Обґрунтовано модель формування у майбутніх фахівців музичного мистецтва професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні, яка призначена для впровадження в межах дисципліни «Іноземна (англійська) мова за професійним спрямуванням» і передбачає реалізацію чотирьох етапів формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні в межах кожної теми. Модель характеризується циклічністю організації процесу навчання, системністю, послідовністю та взаємозв'язком компонентів і передбачає різні форми контролю – поточний, підсумковий, само- і взаємоконтроль.

З метою перевірки ефективності розробленої методики та визначення більш оптимального її варіанта проведено методичний експеримент серед 50 студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Варійованою умовою виступали відмінності у способі й порядку семантизації нових лексичних одиниць для формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні. Відповідно до моделі А, семантизація нових лексичних одиниць відбувалася перекладним способом (однослівний переклад рідною мовою), після чого студенти прослуховували фонограму з новою лексикою. Семантизація іншомовних лексичних одиниць із допомогою перекладу рідною мовою передає їх точне значення та допомагає зберегти в пам'яті. Модель Б передбачала безперекладну семантизацію нових лексичних

одиниць – з тематичною лексикою студенти ознайомилися безпосередньо під час перегляду відеофонограми, після чого значення нових слів пояснювалися за допомогою дефініцій.

Визначено критерії оцінювання рівня сформованості професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва, а саме: розуміння загального змісту повідомлення; коректність здогадки про значення лексичних одиниць в аудіюванні; повнота і точність розуміння лексичних одиниць в аудіюванні; лексична правильність; лексична сполучуваність.

Достовірність результатів експерименту перевірено за допомогою критерію φ^* – кутового перетворення Фішера, який підтвердив більшу ефективність методики, яка передбачала семантизацію нових лексичних одиниць безпосередньо під час перегляду відеофонограми, без попередньої презентації, пояснення чи перекладу рідною мовою.

Укладено методичні рекомендації щодо формування професійно орієнтованої англомовної лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Ключові слова: майбутні музиканти, англомовна професійно орієнтована лексична компетентність в аудіюванні, фонограма, відеофонограма, лексична одиниця, вміння, навички, критерії відбору навчального матеріалу, підсистема вправ.